

NECİB EL-KİLÂNİNİN “MELİKETU İNEB” ADLI ROMANININ TAHLİLİ

Fatma Betül ASLAN¹

Özet

Roman, gerçek ya da hayal ürünü bir olayın yer, zaman ve kişi unsurlarına bağlı olarak uzun soluklu anlatıldığı eserlerdir. Meliketu İneb romanı yazarın realist romanlarından biridir. Realist roman olayları, insanları ve toplumları gerçekçi açıdan yansıtan romanlardır. Toplumun sorunlarını ele aldığı realist romanlarında toplumda yer alan bozukluklara da değinmiş olan yazarın hayatından izler görülür. Meliketu İneb romanında da buna rastlamak mümkündür. 1931’de doğan Necib el-Kılânî, Mısır’ın el-Garbiyye iline bağlı olan Şarşâba köyünde doğmuştur. Lise eğitimini Amerikan üniversitesinde bitiren yazar dini eğitime de özen göstermiştir. 1952 yılında Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesine kayıt yaptırmış ve üniversite hayatı boyunca edebiyat, siyaset ve felsefe alanında birçok eser okumuştur. Asıl mesleği doktorluk olduğu halde edebi yönü öne çıkmış ve bu alanda birçok eser vermiştir. Kalem aldığı eserlerinde İslamî bir bakış açısı hâkim olup, döneminde gördüğü çarpıklıkları gözler önüne sermek istemektedir. Bu çalışmada Arap İslam Edebiyatında önemli bir yeri olan Necib el-Kılânî’nin hayatı, eserleri, edebi yönü ele alınmış ve “Meliketu İneb” adlı realist romanı, olaylar, kahramanlar, modern anlatım teknikleri, dil ve tasvirler açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meliketu Ineb, Necib el-Kılânî, Roman, Tahlil.

Analysis of Necib el-Kılânî’s Novel “Meliketu İneb”

Summary

Novels are works in which a real or imaginary event is told for a long time depending on the place, time and person elements. Meliketu Ineb is one of the author’s realist novels. Realist novels are the novels that reflect events, people, and societies realistically. In his realist novels, in which he deals with the problems of society, traces of the author’s life can be seen in them, which also touched on the disorders in society. It is possible to come across this in the novel Meliketu İneb. In 1931, Najib al-Kılânî was born in the village of Sarsaba in the province of al-Garbiyye in Egypt. The author, who completed his high school education at an American university, also paid attention to his religious education. In 1952, he enrolled in the Faculty of Medicine of Cairo University and read many works in the fields of literature, politics, and philosophy throughout his university life. Although his main profession is medicine, his literary aspect has come to the fore, and he has produced many works in this field. An Islamic point of view is dominant in his studies, and he wants to reveal the distortions he saw in his period. In this study, the life, works and literary aspects of Najib al-Kılânî, who has an important place in Arabic Islamic literature, are discussed and his realist novel “Meliketu Ineb” is examined in terms of events, heroes, modern narrative techniques, language, and descriptions.

Keywords: Analysis, Meliketu İneb, Najib al-Kılânî, Novel.

¹ Dr. Fatma Betül Aslan, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Arapça öğretmenliği, Ankara-Türkiye, beycabetul@gmail.com

Giriş

TDK'ya göre roman insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî türdür. Bir diğer tanımda ise; 'kesin bir tanımının yapılması güç, belli bir biçime veya kurala bağlı olmayan sürekli değişim ve gelişim halinde, edebi bir tür olan roman, uzun anlatıma dayalı, gerçek ya da gerçeğe benzer olayların yanı sıra hayal gücünün işin içine girdiği, sıra dışı olayların var olabileceği; kişi, yer ve zaman kavramının olduğu; birbirleriyle bağlantılı olayları anlatan bir türdür' diye ifade edilmiştir (Ayaydın, 2014: 18).

TDV İslam Ansiklopedisi (2011) romanı; 'zamanı, mekânı, olayları ve kişileriyle gerçek hayata ve kurguya dayanan, çok çeşitli anlatım tekniklerinin kullanıldığı edebi eser türüdür' diye tanımlamıştır. Bu tanımlardan romanın, nesir türleri arasında yer aldığı ve belli bir konusu, zamanı, mekânı ve kişileri olan yazın türü olduğu anlaşılmaktadır.

Romanlarda, edebiyatçılar anlatmak istediği veya vermek istediği mesajı bir hikâye aracılığıyla okuyucuya sunmaktadırlar. Çalışmaya konu olan Necîb el-Kîlânî Mısır'ın önemli edebiyatçılarından olup, romanları aracılığıyla toplumunda yer alan çarpıklıkları, siyasetin halka olan baskısını bir kurgu aracılığıyla anlatmak istemiştir. Romantik, tarihi ve realist roman türünde eser veren yazar, tıp alanında eğitim görmesine rağmen edebi alanda kendini geliştirmiş, roman ve hikâyeleriyle okuyucuya bazı gerçekleri göstermeyi amaçlamıştır. Yazarın realist romanlarında döneminde yaşadığı siyasi ve toplumsal olayları yansıtması açısından yazarın eserleri ayrıca önem taşımaktadır.

Meliketu 'İneb romanı, realist İslami roman türlerindedir. Eser mekânsal açıdan bir köyde geçmektedir ve insanların menfaatleri uğruna İslam'ın emrettiği zekâtı vermek istemeyişlerini konu almıştır. Aynı zamanda Mısır'da o dönemde halkın ifade özgürlüğünün olmayışını aynı zamanda çeşitli baskılara maruz kaldığını anlatmış ve düşüncelerini ifade hür iradeleriyle dile getirip dönemin baskıcı idaresine karşı çıkmaya cesaret edenlerin de işkenceyle nasıl sindirildiğini anlatmıştır.

Necîb el-Kılânî'nin Hayatı

Necîb el-Kılânî, 1931 yılında Mısır'ın el-Garbiyye iline bağlı olan Şarşâba köyünde çiftçi bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. Ailesi çocuklarını modern okullarda okutmaya özen göstermiştir. İlkokulu hem dini hem de beşerî ilimlerin verildiği köy okulunda tamamlayan yazar, el-Ezher'e gitmek istemesine rağmen, dedesi onu Amerikan lisesine göndermiştir. El-Kılânî çalışkan bir öğrenci olup derslerine düzenli çalışan aynı zamanda disiplinli ve üretken olmayı seven biriydi. Siyasete ilgisi olan yazar, 1948 yılında İslam ilkelerini savunan İhvânu'l-Müslimîn grubuna katılmış ve grubun dergisinde edebî çalışmalarını yayınlamıştır. İlk kasidesi 'Beyne Eydinâ' bu dergide yayınlanmıştır. 1952 yılında Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesine kaydolmasına rağmen, üniversite hayatı boyunca tıp dışında edebiyat, siyaset ve felsefe alanında birçok eser okumuştur. 1954 yılında İhvânu'l-Müslimîn grubuna üye olduğu için tutuklanmış ve eğitim hayatı yarıda kalmıştır. Hapishaneden çıktıktan sonra eğitim hayatına devam etmiş, 1960'da fakülteden mezun olmuş ve doktor olarak göreve başlamıştır (el-Kılânî, 1985: 141). Yazar tıp eğitimini tamamlayıp uzmanlığını aldıktan sonra köyüne gidip görevini yaptığı süre boyunca oradaki halka hizmetlerde bulunmuştur. Bu hizmetler sayesinde köylünün sevgisini kazanmıştır. Yazar mezun olduğu sene evlendikten sonra dört çocuk sahibi olmuş ve onların her birinin en iyi okullarda okuması için gayret sarf etmiştir. 1965 yılında siyasi suçlardan dolayı tekrar tutuklanmış, hapishaneden çıktıktan sonra ülkesinde yaşadığı olaylardan dolayı ülkesinden uzaklaşmak istemiş ve 1968'de izin alıp Kuveyt'e oradan da Birleşik Arap Emirlikleri'ne gidip doktorluk görevine devam etmiştir. Ömrünü İslâm'a adayan yazar, hayatının son zamanlarında kötü bir hastalığa yakalanmış, 1995 yılının mart ayında vefat etmiş ve Mısır'a defnedilmiştir (Beyca, 2008, s.57).

Edebî Kişiliği

Yazarın edebî hayatı ailesinin de desteğiyle erken yaşlarda başlamıştır. İlme ve edebiyata olan ilgisinden dolayı sadece eğitimini aldığı tıp alanında değil çeşitli alanlarda birçok yazarın kitaplarını okumuştur. Yazdığı eserler sebebiyle de çeşitli ödüllere layık görülmüştür. Eser vermeye küçük yaşlarda başlamış ve ilk eseri "Beyne Eydinâ" adlı şiirini ihvan grubunun dergisinde lise yıllarında yayınlamıştır. İlk şiir kitabı olan "Nahve'l 'Ulâ" ise lise öğrencisiyken matbaada bastırılmıştır (el-Kılânî, 1985: 28, 29). Üniversite hayatı boyunca edebiyat, siyaset ve felsefe alanlarıyla ilgilenmiş ve bu durum daha sonra eserlerini etkilemiştir. Sadece Arap yazarları okumakla kalmamış; lise öğrenimini Amerikan lisesinde aldığından, İngilizceye hâkim olması nedeniyle batılı yazarların eserlerini de okumuş ve onlardan edebî yönünden etkilenmiştir. Eserlerinde İslâmî edebiyat ile batı edebiyatını karşılaştırması batı edebiyat tarihine hâkim olduğu göstermektedir. Batılı yazarların bakış açısının eserlerine hâkim olması; *el-İslamiyye vel-Mezâhibu'l-Edebiyye* adlı eserinde Amerikalı edebiyatçı Norman Mailer'den alıntılar yaparak Fransız düşünür ve yazar Sartre, Rus edebiyatçı ve

düşünür Tolstoy, Dostoyevski, Maksim Gorki gibi edebiyatçıların düşüncelerine yer vermesinden anlaşılmaktadır (el-Kılânî, 1985: 39-41).

Kılânî ayrım yapmadan hem doğu hem batı edebiyatından eserler okumuştur. Birçok yazarı yakından takip etmiş ve bazı yazarların kendisinde önemli etkiler bıraktığını belirtmiştir. Yazar, açıkça ifade edemediği dönemin siyasi gelişmelerini eserlerine yansıtıyor, içinde yaşadığı siyasal, sosyal olaylar hakkında okurlarına bilgi vermek için yazılar yazıyordu. İlk romanı 'et-Tarîku't-Tavîl'i' üniversite öğrencisi iken edebi yöntemleri bilmeden kaleme almıştır (Beyca, 2008, s.47). Üniversite öğrencisi iken siyasi görüşünden dolayı şahit olduğu ve yaşadığı olaylardan etkilenerek hikâyeler yazmıştır. Üniversitede iken siyasi olaylar dolayısıyla hapishaneye girip çıktıktan sonra belirli bir süre bir anlamda edebiyata küsmüş ve edebi eserler vermeye ara vermiştir. Bir süre sonra Necib Mahfuz'un toplantılarına benzer edebi toplantılara katılmış ve bu toplantıların kendisine çok şey kattığını ifade etmiştir (el-Kılânî, 1985: 7). Kılânî İslam edebiyatının öncü ismi olmuştur. Bu şekilde ünlenmesinin bir diğer sebebi Necib Mahfuz'un O'nun hakkında bir dergiye verdiği demektir. Dergide Kılânî'nin Müslümanların sorunlarına, hayatlarına seçkin üslubuyla yer verdiğini savunarak İslam Edebiyatının öncüsü sayılacağını belirtmiştir.

Yazarın Romanları

Kılânî'nin eserlerine değinecek olursak; edebi yönden hayatı boyunca üretken olan yazarın birçok eser kaleme aldığı görülecektir. Çoğunlukla roman tarzında eserler vermiş ve romanlarında Müslümanların sorunlarına değinmiştir. Birçok eseri İngilizce, Fransızca, Türkçe, Rusça, Farsça ve Çinceye tercüme edilmiştir (Şanverdi, 2016, s.47).

Romantik Romanları

Yazarın Romantik Romanları; Et-Tarîku't-tavîl (el-Kılânî, 1957), Tâlâi'ul-fecr (el-Kılânî, 2005), er-Rebiu'l Âsîf (el-Kılânî, 2001), Fi'z-zalâm (el-Kılânî, 1999), Ellezine Yahterîkûn, er-Râyâtu's-Sevdâ, Hikâyetu Câdallah (el-Kılânî,1999), Liķaun 'inde Zemzem (el-Kılânî, 1993), 'Azrau'l-karye, Hamâmetu's-Selâm (el-Kılânî, 2015) ve İbtisâmetun fi Kılbi-Şeytân adlı eserleri şeklindedir.

Tarihi Romanları

Tarihi Romanlarıysa Nurullah (el-Kılânî, 2002), Ardu'l-Enbîyâ (el-Kılânî, 2007), Kâtîlu Hamza (el-Kılânî, 1999), Demun Lîftâiri Sahyûn (el-Kılânî, 2002), Mevkâibu'l Ahrâr (el-Kılânî, 2000), el-Yevmu-'l- Mev-'ûd (el-Kılânî, 1999), er-Raculu-'ellezî Âmen (1999), 'Omar Yazharu fi-Kıuds (el-Kılânî, 1999), en-Nidâu Hâlid (el-Kılânî, 1969), Ramâzan Habîbî (el-Kılânî, 2007), ve Ardu'l-Eşvâķ, Ra'su Şeytân (el-Kılânî, 2015) olarak ifade edilebilmektedir.

Realist İslami Romanları

Eserin son kategorisi olarak Realist İslami Romanları ise şu şekildedir; Kıadiyyetu ebi'l futûh eş-Şarkâvî (el-Kîlânî, 1997), İtirafatu 'Abdilmuteceîlî (el-Kîlânî, 2013), İmreatu 'Abdilmuteceîlî (el-Kîlânî, 2013), Meliketü 'İneb (el-Kîlânî, 2015), Leylu-l Hatayâ, Emiratu'l Cebel (el-Kîlânî, 2006), Leyâlî es-Suhâd (el-Kîlânî, 2015), Leyl ve Kıudbân (el-Kîlânî, 1999), Memleketu'l-Bel'ûtî (el-Kîlânî, 2001), Rihletun İlallah (el-Kîlânî, 2015), 'Azrau Cakârta (el-Kîlânî, 2002), Leyalî Türkistân (el-Kîlânî, 1984), ez-Zillu'l-esved (el-Kîlânî, 1972) ve Amalekatu's-Şimâl (el-Kîlânî, 2002).

Necîb el-Kîlânî'nin *Meliketü İneb* Romanı

Yazar bu eserinin ismini 17 Ağustos 1991 yılında bitirdiğini romanının son sayfasında belirtmiştir. O'nun bu eseri İslamî realist romanlar sınıfından bir tanesidir. Bu kategoride yer almasının sebebi, dönemin gerçek olaylarından söz ediyor olmasıdır. Yazar 1995 yılında vefat ettiği için romanı tamamladığında hayatının son yıllarındadır. İlmî ve edebî açıdan olgunlaşmış durumdadır. 1968 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'ne gidip orada çalışmaya başlayan ve 1992 yılında emekli olana yazar vatan hasretine dayanamayıp Mısır'a dönmüştür. Emekli olmasına rağmen ülkesi için çalışmaktan ve edebî faaliyetlerden geri durmamıştır. Hayatının son demlerine kadar aktif olarak çalışmasının nedeni İslam'a hizmet etme gayretiyle açıklanabilmektedir.

Romanda, yazarın hayatından izlere rastlanmaktadır. Yazar hayatının önemli bir bölümünü köyde geçirmiştir ve roman mekânsal açıdan o köyde geçmektedir. Yazarın asıl mesleği doktorluk olmasına rağmen görev yaptığı köyde hutbeler vermiş, oradaki halkı dini yönden aydınlatmaya çalışmıştır. Romanın ana karakterininse asıl mesleği öğretmenliktir ve o halkı köyde hutbeler vererek, dini konularda uyarmaktadır. Yazar gerçek hayatında siyasi meselelerden dolayı tutuklanıp işkence görmüştür ve benzer olaylara romanda da rastlanılmaktadır. Öğretmen karakteri hükûmetin görevlerini hatırlatan bir gösteride bulunmasından dolayı tutuklanmış ve sıkıntılar çekmiştir.

Romanda dönemin olaylarından bahsedilmektedir. Irak-Kuveyt savaşı bu olaylardan biridir. Saddam Hüseyin'in halkına ve Arap milletine yaptığı haksızlıklar, dönemin hükûmetinin bu konuda tepkisiz kalması ise o dönemdeki siyasi görünümü yansıtmaktadır. O dönemde halkın diktatör bir rejim ile idare edildiği vurgulanmış ve halkın hiçbir şekilde ifade özgürlüğünün olmadığı açıkça gözler önüne serilmiştir.

Olay Örgüsü

Yazar romana romanın ana karakteri olan Muhammed Ahmet Hasbiyallah'ın fiziki özelliklerini tasvir ederek başlar. *'Sağ elinde tuttuğu asaya tutunarak yavaş yavaş yürüyordu. Esmer yakışıklı yüzünde bir gülümseme vardı. Üzerindeki beyaz cılbabı tertemizdi.'* Muhammed Hasbiyallah'ın lakabı, 'Salih adam'dır Genel itibariyle yumuşak huyuyla bilinen ana karakter, kızdığına şiddetli bir şekilde kızmaktadır. Roman Mısır'ın Ribaiyye köyünde geçmekte, köyün umut, acı ve gerçek hikâyesini konu almaktadır.

Ana karakter Muhammed Hasbiyallah'ın babası vefat etmiştir ve annesi Mesude ile birlikte yaşamaktadır. Asıl mesleği öğretmenlik olmasına rağmen, dini ilimlerde kendini geliştirmiş ve köyünde dini bilgisi Cuma hutbesini verebilecek düzeydedir. Ribaiyye köyü ziraat ve hayvancılıkla geçimin sağlayan bir köydür. Önceleri buğday ekimi yapan köylü, son zamanlarda geliri daha yüksek olan üzüm ekimini tercih etmişlerdir.

Romanın ikinci ana karakteri ise ziraat ve üzüm tarımını geliştirme konusunda ileri düzeyde uzman olan ve zenginliği ile bilinen Beraim'dir. Beraim yirmili yaşlarda evlenmemiş bir genç kızdır. Ailesiyle birlikte yaşayan ve geniş üzüm tarlalarıyla tek başına ilgilenen biridir. Üzüm tarlalarının çokluğu nedeniyle kendisine 'Üzüm Kraliçesi' denmektedir. Köyde üzüm ziraatının yaygınlaşmasıyla birlikte üzüm zekâtı konusu gündeme gelmiştir.

Köylü geliri yüksek olan üzümün zekâtını vermeye yanaşmamaktadır. Fakat dini konularda hassasiyeti olan ve köylüyü zekât konusunda uyararak isteyen Muhammed Hasbiyallah Cuma hutbesinde üzüm zekâtının verilmesi gerekliliğiyle ilgili bir hutbe verir. Üzüm zekâtı verilmediği takdirde, fakirlerin sahibinden izin almadan haklarını alabileceklerini söyler. Bu durum köylüyü ve Beraim'i rahatsız eder.

Bir gün köyün en büyük ziraatçısı Beraim, Muhammed Hasbiyallah'ın evine gider, bir daha üzüm zekâtının verilmesi konusunda hutbe vermemesi konusunda uyarır ve asıl görevinin öğretmenlik olduğunu söyler. Çünkü bu durum Beraim'in çıkarlarına ters düşmektedir. Hatta köylü Muhammed Hasbiyallah'ı şikâyet eder. Bunun üzerine köyün muhtarı Abduş-Şafî Vehdan bir toplantı düzenler ve köyün emniyetinin kendilerini ilgilendirdiğini, zekâtın şahsi bir mesele olduğunu açıklar ve Muhammed Hasbiyallah'ın çağrılıp hırsızlığa teşvik suçlamalarına bir açıklama getirilmesi istenir. Muhammed Hasbiyallah kendisinin İslam'ın kurallarını söylemek dışında bir şey söylemediğini ifade ederek suçlamaları reddeder.

Bu olaylar üzerine bir sonraki Cuma başka bir hatip gelir hutbe verir ve Muhammed Hasbiyallah'ın hutbe vermesi engellenir. Getirilen hatip üzüm zekâtından hiç bahsetmediği için

Muhammed Hasbiyallah müdahale eder ve köylüyü zekât konusunda tekrardan uyarır. Romanın bir diğer kahramanı Ebu Mecd Şahin'dir. Ebu Mecd Şahin yaşı ilerlemiş, çok takva sahibi bir insandır. Hatta köylü onu evliya olarak bilmektedir. Ebu Mecd Şahin zekât konusunda Muhammed Hasbiyallah gibi düşünmekte, bu konuda onu desteklemektedir.

Bütün bu olaylar cereyan ederken, Muhammed Hasbiyallah'ın Irak'a giden kuzeni Irak'ta şüpheli bir şekilde öldürülür ve cenazesi köye getirilir. Hükümet bu olayın üstünü örtmek ister ve öldürülen vatandaşının hesabını Irak hükümetine sormaz. Bu durum Muhammed Hasbiyallah, Ebu Mecd Şahin ve köyün gençlerini rahatsız eder. Hükümetin bu konuda umarsız olması nedeniyle bir gösteri yaparlar ve vatandaşlarının haklarını koruması gerektiğini düşünerek eylem yaparlar. Yapılan bu gösteri emniyet güçleri tarafından hükümete isyan olarak algılanır ve örgüt kurmak suçundan Muhammed Hasbiyallah, Ebu Mecd ve köyün gençleri tutuklanırlar. Tutuklananlar arasında uyuşturucu ticareti yapan er-Rai Keşkel ve 'Ud el-Avda da vardır. Köylüler er-Rai ve 'Ud el-Avda'nın siyasi sebepten dolayı içeri alınmasına inanamazlar.

Sorgu sırasında, güvenlik görevlileri Ud el-Avda'ya işkence ederek istedikleri gibi ifade vermelerini sağlarlar. Bu ifade tutanağına göre Muhammed Hasbiyallah ve Ebu Mecd Şahin örgütün elebaşları olarak suçlanırlar. Avda bu durumdan pişman olsa da işkenceden kurtulmak için başka bir yol bulamaz. Sorgu memuru Ebu Mecd Şahin'in sorgusundaki halinden ve tavırlarından suçu olmadığına kanaat getirip sorumluluğu üstlenir ve onu serbest bırakır. Fakat diğerlerinin çıkması kolay olmaz. Beraim bu duruma çok üzülür, Muhammed Hasbiyallah'ın üzüm zekâtını verilmesi konusunda haklı olduğunu düşünür ve Ebu Mecd'den zekâtı dağıtmasını ister.

Ayrıca Beraim tutuklananları kurtarmak için çeşitli yollar araştırır. Gizlice nüfuzlu kişilerle görüşse de bir sonuç alamaz. En sonunda şehirde işinde başarılı bir avukatı tutar ve avukat tutukluları çıkarmayı başarır. Tutuklular köye gelir ve köyde bir kutlama yapılır, fakat bu kutlama da hükümete isyan olarak algılanır mı diye endişe ederler. Muhammed Hasbiyallah Beraim'in bu çabalarından dolayı köylüyle beraber olarak Beraim'e teşekkür eder. Her şey yoluna girdikten sonra Beraim'in evlenmesi konusu gündeme gelir ve Ebu Mecd Beraim'e Muhammed Hasbiyallah'ın onun için uygun biri olduğunu söyler.

Muhammed Hasbiyallah'ın annesi Mesude de Muhammed Hasbiyallah için Beraim'in uygun olduğunu söyler. Böylelikle her ikisinin de kafası bu konuyla meşgul olurken komşu köyle birdenbire peyda olan bir meseleden dolayı bir problem çıkar ve neredeyse iki köy arasında kan davasına yol açacak duruma gelinir. Hatta sulhun olması için Beraim'in o köyden biriyle evlendirilmesi bile söz konusu olur. Fakat araçların araya girmesiyle sorun çözülür. Romanın sonundaysa istenilen evlilik gerçekleşir; Beraim ve Muhammed Hasbiyallah'ın evliliği gerçeğe

dönüşür.

Karakterler

Necîp Kılânî'nin romanında şahıslar ve olaylar birbiriyle uyumludur (el-Şaud, 1994, s.121). Romanın ana kahramanı Muhammed Hasbiyallah'dır. Muhammed Hasbiyallah babasını kaybetmiş, annesi Mesude ile yalnız yaşamaktadır. Maddi olarak çok büyük imkânlarla sahip olmamasına rağmen halinden memnundur. Otuz yaşlarındadır, henüz evlenmemiştir. Öğretmenlik eğitimi almış, fakat kendini dini ilimler konusunda oldukça geliştirmiştir. Öyle ki köyün Cuma hutbelerini kendisi vermektedir. Köylü tarafından sevilen ve sayılan bir kişidir. Karakter olarak yumuşak huylu olmasına rağmen sinirlendiğinde tabiri caizse yeri göğü yıkan bir karaktere sahiptir. Sonucunun kötü olduğunu bilse de doğru söylemekten vazgeçmeyen biridir ve insanları doğru yöne yönlendirmeyi görev edinmiştir.

Annesi Mesude ise tipik bir köy kadınıdır. Komşularıyla iyi geçinen, yardıma ihtiyacı olanlara yardım eden iyiliksever bir kişiliktir. Oğlunun iyiliğini düşünen ara sıra onunla tatlı münakaşalara giren ve oğlunu evlenmesini can-ı gönülden isteyen biridir. Ona yoldaşlık eden bir öküzü vardır ve onunla ilgilenmektedir.

Romanın karakterlerinden Ebu Mecd Şahin ise köylünün evliya konumuna soktuğu, oldukça takva sahibi, sürekli Allah'ın zikriyle meşgul olan, kendi halinde biridir. Ebu Mecd uzun boylu, uzun boyunlu nur yüzlüdür. Köylü onu çok sever ve saygı duyar. Köylü bazı konularda ona danışır.

Romanın ana karakterlerinden biri ise Beraim'dir. Beraim yirmili yaşlarda, hiç evlenmemiş, oldukça zengin bir genç kızdır. Tarlalarının sorumluluğunu tek başına yüklenmiştir. Bütün işlerle kendi başına halletmektedir. Zenginliğinden dolayı etrafında nüfuzlu kişiler vardır. Köylü tarafından saygı duyulan bir şahsiyettir. Romanın başlarında menfaatlerine düşkün biri gibi gözükse de sonlarda iyiliksever ve yardımsever birine dönüşmüştür. İşlerini tek başına yürüttüğü için isteyen çok olduğu halde evlenme işini ertelemiştir. Annesi kendisine uygun biriyle evlenip yuva kurmasını çok istemektedir. Romanın sonunda da kendisine denk gördüğü ve köylü tarafından yakıştırılan Muhammed Hasbiyallah ile evlenecektir.

Bir diğer kahraman ise köyün muhtarı Abduş-Şafî Vehdan'dır. Başlangıçta Muhammed Hasbiyallah'a olan suçlamalardan dolayı köylünün yanında olan bu şahıs, bir gün gördüğü rüyada devlet makamlarının kişinin ahiretine zarar vereceği düşüncesiyle görevinden istifa etmiştir. Bu karakter de diğer karakterler gibi başlangıçta yanlış düşüncedeysen, sonrasında hakikatin farkına varmıştır. Yazar bu karakteri köyün en üst sosyal kesimi olarak göstermekte ve kibir sembolü

olarak görmektedir.

Romanın diğer karakterleri uyuşturucu ticaretiyle uğraşan, kendisi de uyuşturucu kullanan ‘Ud el-Avda ve er-Rai Keşkel’dir. Bu iki karakter köylü tarafından seilmeyen, sürekli kötü işlerle uğraşan kişilerdir. Bencil menfaat düşkünü bir karakter olmasına rağmen sorgu esnasında işkenceden kurtulmak için köyün evliyası olarak görülen Ebu Mecd Şahin’i örgüt kurucu ve lideri olduğunu itiraf etmesinden dolayı büyük pişmanlık duymakta, vicdanı sızlamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere yazar, kötü de olsa karakterlerin iyiye yönlendirme çabasındadır.

Avukat Suad ed-Dibal şehrin en başarılı avukatlarından bir hanımdır. Ünü Mısır’ın her yanına ulaşmıştır. Beraim’in ona ulaşip avukatlık ücretini karşılması sonucunda, Suad tutukluların çıkmasını sağlar. Yazar Suad’ı şişman, başı açık ve güzel bir hanım olarak tasvir etmiştir. Bu karakterler dışındaki yan karakterlerin üzerinde fazla durulmadığı için ayrıca bilgi verilmemiştir.

Zaman ve Mekân

Roman Irak’ın Kuveyt işgalinden az bir zaman önce başlar; Irak’ın Kuveyt’i işgali 1990 ağustosunda ayında gerçekleşmiştir. Yani roman doksanlı yıllarda geçmektedir. Romanda dönemin siyasi özelliklerinden bahsedilmektedir. Mekân olarak ise roman çoğunlukla Mısır’ın Ribaiyye köyünde geçmektedir. Romanda zaman zaman şehir ve hapisane gibi farklı mekânlardan da bahsedilmektedir.

Üslubu

Yazar Arap diline hâkim, kendisini, duygularını rahatlıkla ifade edebilecek düzeyde ve oldukça geniş kelime hazinesine sahiptir. Roman diline önem vermiş, romancı üslubu üzerinde durmuştur ve roman alanında birçok eser ortaya koymuştur. Kılânî hayal dünyasına hitap etmek için bağlaçları az kullanıp kısa cümleler kullanmayı tercih etmiştir.

Yazarın romanlarının bir kısmının ve çalışmaya konu olan Meliketu İneb romanının kurgusal olarak dile getirilen olayları mekânsal açıdan bir köyde geçmektedir. Romanlarının bir köy ortamına işaret etmesinin sebebi, yazarın köy ile ilgili bilgi ve tecrübesinin fazlalığından kaynaklanmaktadır (el-İşaud, 1994, s.27). Roman bir köyde geçmesine ve köyde yaşayanlar genel olarak halk dili konuşmasına rağmen yazar *fusha*¹ dilini kullanmayı tercih etmiştir. Diyaloglarda bile hiç lehçe kullanılmamıştır. Ayrıca roman, herkes tarafından anlaşılabilir basit bir dille yazılmıştır. Dili basit olmasına rağmen bayağılıktan uzak ahenkli bir dildir.

¹ Doğru, açık-seçik, berrak anlamına gelen fusha, Arap ülkelerinde eğitim dili olarak kullanılır ve kurallı Arapçadır denilebilir.

Yazar anlatım sanatlarını iyi kullanan usta bir kalem, kuvvetli bir üsluba sahip, okuyucunun zevkle takip edeceği bir yöntem kullanmaktadır. Sade bir dil kullanmasına rağmen oldukça etkileyici bir dil kullanmıştır. Toplumun her kesiminden insanın rahatlıkla anlayabileceği ve zevkle takip edeceği akıcı bir üslubu vardır.

Roman, anlattığı öyküyü okuyucuya aktarabilmek için bir anlatıcıya ihtiyaç duyar. Bu romanda anlatıcı 3. tekil kişi (o) olup, kahramanların fiziki görünüşleri ve iç dünyalarını okuyucuya sunar (Tekin, 2016, s.57-58).

Romanda çeşitli anlatım teknikleri kullanılmıştır. Yazarın kullandığı anlatım teknikleri arasında anlatma tekniği vardır: *‘Şeyh Muhammed Hasbiyallah babası vefat ettiği ve son yıllarını eğitim ile geçirdiği için yaşı otuz’a ulaşmasına rağmen evlenmemiştir.’* satırları bu tekniğe örnek olarak verilebilir.

Daha önce ifade edildiği gibi romanda genel itibariyle 3. tekil şahıs (O’lu) anlatım mevcuttur. Ancak diyaloglarda ben referanslı anlatıma da sıkça rastlanmaktadır. Diyaloglar romanda sıkça başvurulan bir teknik olmuştur. Birçok yerde kahramanlar karşılıklı olarak konuşturulmuştur. Beraim’i evlenmeye ikna etmeye çalışan annesiyle arasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

-Evlenmek dinin yarısıdır.

Huzursuz bir şekilde:

-Ben öyle düşünmüyorum.

Sonra çarpıcı bir soruyla karşı karşıya kaldı.

-Zengin mi istiyorsun?

-Malda gözüm yok, benim bana yetecek ve dahi artacak kadar malım var.

-Nüfuz sahibi birini mi istiyorsun?

-Nüfuz geçicidir.

Yazar Kur’an-ı Kerim ayetlerini yazılarında karşı tarafı ikna ve fikirlerine destek olması için kullanır.

Üzüm çiftçileri bunu yaparsa, köyümüzdeki fakirlerin sayısı büyük ölçüde azalır. Allaktan korkun dedi ve ‘و آتواهم من مال الله الذي آتاكم’ ‘Ve Allah'ın size verdiği mallardan onlara verin’ ayetini söyledi. Bunun yanı sıra yazılarında hadislere yer verir. Bu ayet ve hadislerden yazarın derin bir dini bilgiye sahip olduğu görülmektedir.

Romanda sık sık tasvirlerle başvurduğu görülmekte ve yazarın kullandığı üslup hassas bir yapıda olmamakla birlikte tüm ayrıntıları gözler önüne sermektedir. Romanda sıklıkla kişi tasviri görülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere roman, eserin başkahramanı Muhammed Hasbiyallah'ın tasviriyle başlar. *“Sağ elinde tuttuğu asaya tutunarak yavaş yavaş yürüyordu. Esmer yakışıklı yüzünde bir gülümseme vardı. Üzerindeki beyaz cilbabı tertemizdi.”* (El-Kılânî, 2015: 3). Bu örnekten de anlaşıldığı gibi yazar, betimleme ve tasviri çok iyi kullanarak okuyucunun hayal dünyasına hitap etmektedir.

Kişi tasvirinin yanı sıra onun kadar olmasa da doğa tasvirine de rastlanmaktadır. Örneğin Beraim'in köyünü ve üzüm tarlalarını ne kadar sevdiğini ifade ederken, *“...eline bir avuç toprağı alıp, onu kokluyor ve şefkatle öpüyor. Üzüm salkımları yeşerdiğinde, üzümeleri yüzüne sürerek tarlada oynayan çocukların yüzünü kirlettiği gibi güzel yüzünü kirletiyordu.”* (s.198) şeklinde tasvirler yapıyor.

Yazar, başkahramanın her adımından bir sonraki adımını soru cümleleri kullanarak okuyucunun merak duygusunu kamçulamak istemiştir. Muhammed Hasbiyallah bir gün savaş devam ederken hutbe veriyor ve bu sırada yazar kahramanın aklından geçen soruları sıralıyor. *“Bazılarının zannettiği gibi sözlerinden vazgeçecek mi? İki farklı görüş mü öne süreceksin? Yoksa önceki görüşünde devam mı edeceksin?”* (s.23).

Diyaloglara göz atıldığında, yazarın, karakterlerin derinliklerini ve değişimlerini ortaya koyduğunu, bu değişim ve derinliklerin olayların gidişatına ve etkileşimine ışık tuttuğunu görürüz. Örneğin, Beraim'in başlangıçta Muhammed Hasbiyallah'a karşı olduğu, yaşanan sıkıntılardan sonra haklı olduğunu anlayıp, onun için çabaladığını ve karşı çıktığı zekâtın dağıtılmasına vesile olduğu görülür (el-Kılânî, 1979).

Sonuç

Mısır'ın Arap Edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olan yazar İslami bir eğitim almamasına karşın İslam eğitimi alanında kendini geliştirmiştir. Sadece İslami eğitim alanında değil edebiyat alanında da kendini geliştirmiş ve küçük yaşlardan itibaren edebi alanda eser vermeye başlamıştır. Dönemin önemli şahsiyetlerin kurduğu İhvanu'l Müslimin grubuna dâhil olan yazar, yaşadığı ülkede ve diğer Müslüman ülkelerde İslami bilinci geliştirmeyi kendine görev edinmiştir. Müslümanların İslam'dan uzaklaşmaları yazarın görüp dert edindiği bir konu olmuştur. Romanları vasıtasıyla Mısır ve Türkiye Cumhuriyetlerinde yaşayan Müslümanların çektiği sıkıntı ve eziyetleri duyurmaya çalışmıştır.

Yazarın bu romanı, Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği bir dönemde siyasi ve sosyal bir konuyu işlemesi hasebiyle yazarın İslami realist romanları arasında yer alır. Realist roman gözlem ve araştırmaya

dayanan, olayları, insanları ve toplumları gerçekçi açıdan inceleyen romanlardandır. Yazarın hayatı incelendiğinde; yazarın realist romanlarında hayatından izlerine rastlanıldığı, başka bir deyişle; yazar romanlarını yazarken kendi hayatından ilham alarak yazdığı görülmektedir. Romanın başkahramanı Muhammed Hasbiyallah üzerinden kurgulanan roman, dönemin siyasi çarpıklıklarını, insanların yanlış taraflarını, İslam'dan uzaklaşan taraflarını yazarın insan sarrafı yeteneğine dayanarak anlatır. Romandaki tasvirler eleştirilenler tarafından yazarın takdir edildiği bir durumdur. Romandaki ayrıntılı tasvirler okuyucuyu olayların içine çekmekte ve olayları canlandırmasına yardımcı olmaktadır. Diyalogların sıkça yer aldığı romanda okuyucuya sıkılmadan okuma fırsatı verilmektedir. Yazarın diğer eserleri de anlatım ve üslup açısından birbirine benzerlik arz etmektedir. Eserlerinde genellikle İslami görüşlerin hâkim olduğu yazar, bu eserinde de İslam'ın prensiplerine sıkı sıkıya sarılmanın doğruluğuna ve önemine değinmiştir.

Kaynakça

Ayaydın, G.Ö. (2003). *Yaşar Kemal'in İstanbul'una Çevreci Bir Yolculuk*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydoğan, Derya, (2014) Romanda Dijitalleşme: E-Kitap *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 4(4), 16-32.

Beyca, Fatma Betül, (2008) *Necib el-Kılânî Hayatı Eserleri ve 20. Yüzyıl Arap Edebiyatına Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çaud, Hilmi Muhammed (1996), *el-Vaki'yyetu'l-İslamî fî Rivâyatı Necib el-Kılânî*, Amman: Mektebetu Abikan

El-Kılânî, Necîb, (1979) *Meliketu Tneb*, Kuveyt: Alsahoh

El-Kılânî, Necîb, (1985) *Lemebât min Hayatı*, c.I, Beyrut: Memleketu er-Risale

El-Kılânî, Necîb, (1985), *Lemebât min hayatı* c.II, Beyrut: Memleketu er-Risale

El-Kılânî, Necîb, (1994) *Lemebât min Hayatı* c.IV, Beyrut: Memleketu er-Risale

El-Kılânî, Necîb, (1994) *Lemebât min Hayatı* c.V, Beyrut: Memleketu er-Risale

Romana TDV İslam Ansiklopedisi içinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/roman> sayfasından erişilmiştir.

Şanverdi, Halil İbrahim (2016). Necib el-Kılânî'nin “Kâtılı Hamza” Adlı Romanı Üzerine Bir

Tahlîl Denemesi. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)* 2(1), 43-55.

Tekin, Mehmet (2016). *Roman Sanatı -I*, İstanbul: Ötüken Yayınlar